

SOUČASNÉ NÁROKY NA UČITELE V KONTEXTU VYUŽITÍ WWW STRÁNEK PRO VÝUKU

KUBRICKÝ Jan, CZ

Resumé

Příspěvek se zabývá problematikou odbornosti učitele ZŠ a SŠ v kontextu využití www stránek pro výuku. Obsah příspěvku spočívá ve stručné analýze interakce *učitel-www-učivo*, s cílem nalezení základních i rozšiřujících hledisek pro zefektivnění výuky a rozvoje ICT kompetencí učitele.

Klíčová slova: učitel, znalosti, kompetence, www.

CURRENT DEMANDS FOR TEACHERS IN THE CONTEXT OF USING WEB PAGES FOR TEACHING

Abstract

This paper deals with the problem of expertise elementary and secondary school teachers in the context of the use of websites for teaching. Contents of the paper analyze the interaction teacher-www-curriculum, in order to find the essential and expanding perspectives for improving the effectiveness of teaching and development ICT competencies of teacher.

Key words: teacher, knowledge, competencies, www.

Úvod

Za hlavní výhody www stránek, o které se opírá jejich stále častější začleňování do výuky na SŠ i ZŠ lze považovat téměř neohraničené možnosti obsahové prezentace, dostupnost a přístupnost, podpora multimediální prezentace, interaktivita, komunikace a sdílení. Následkem těchto vlastností se značně mění chování a styl práce žáků, a není proto překvapením, že se zásadně mění také proces učení a celý systém vzdělávání. V této souvislosti se stejnou měrou zvyšují nároky na učitele. Rozhodující úlohu proto sehrává adekvátní příprava, další vzdělávání pedagogů a jejich spolupráce na úrovni sdílení progresivních metod a postupů práce ve výuce.

1 Informační gramotnost učitele

Cílem tohoto příspěvku je náhled na učitelovy technologické znalosti www stránek a jejich vazbu na výukový obsah a didaktiku. Než je budeme moci rozebrat, je potřeba identifikovat elementární dovednosti učitele v oblasti informačních a komunikačních technologií (ICT) obecně. Využívání různorodých vlastností webu zprostředkuje učiteli propojení tzv. **funkční gramotnosti** a **ICT gramotnosti**. Funkční gramotnost je souhrnem více částí, mezi které patří literární, dokumentová, numerická a jazyková gramotnost (IVIG 2010). Tyto tvoří v kooperaci s ICT gramotností celek **informační gramotnosti**, která je bází vnějšího projevu dovedností učitele pracovat s www stránkami na úrovni řešení každodenních problémů. Informační gramotnost učitele je jen jednou z nezbytných podmínek úspěšné implementace www stránek do výuky a tvoří základ technologických znalostí učitele, na které jsou funkčně navázány učitelovy znalosti didaktiky a obsahu. Nadřazenou úroveň představují ICT kompetence učitele, ke kterým dále jen krátce. Více jsme o nich diskutovali např. ve stati (Kubrický, 2013).

2 ICT kompetence učitele

V současném pojetí jsou ICT kompetence učitele vnímány jako součást jeho profesních kompetencí, součást, která ale nepředstavuje oblast přesně ohraničenou (tj. zahrnující např. jen

technické znalosti a dovednosti spojené s využitím ICT ve výuce), ale oblast provázanou a konsekventní s dalšími oblastmi profesních kompetencí učitele (podle J. Vašutové např. oblasti *předmětově oborová, pedagogická, didaktická a psychodidaktická, diagnostická a intervenční* a další). Podstata ICT kompetencí učitele tak tkví v propojení ICT s výchovně-vzdělávací činností, a do tohoto pole je třeba zařadit i nároky na učitele spojené s využitím www stránek pro výuku. Dále se v duchu moderního zkoumání ICT ve vzdělávání zaměříme na propojení s výukovým obsahem a didaktikou.

3 Učitelovy technologické znalosti www

Současný technologický progres umožňuje učitelům tvořit a využívat www stránky **bez potřeby znalosti jejich vývoje a programování**. Tento stav nahrává učitelům neinformatikům, kterým se otevírají nové dimenze k využití tohoto špičkového nástroje k publikování a využívání multimediálního výukového obsahu. **Technologické znalosti** www stránek, které jsou dnes v kontextu jejich využití pro výuku nejčastěji diskutovány, spadají do níže vymezených okruhů:

- využití pokročilých funkcí internetových vyhledávačů,
- využití otevřených www portálů a webových aplikací (Wiki, Blogy, Fóra, Sociální sítě, YouTube),
- využití komunikačních nástrojů (e-mail, chat),
- editace obsahu www stránek v prostředí redakčních systémů,
- práce s datovými formáty souborů pro využitelnost na www stránkách,
- pro pokročilejší uživatele přímá editace zdrojového kódu,
- všeobecný přehled o klientských a skriptovacích technologiích,
- zřízení webhostingu a domény,
- přístupnost a optimalizace www stránek a další.

4 Vazba na obsah a didaktiku

Podstatným determinantem využití jakýchkoli ICT, potažmo www stránek ve výuce je výukový obsah. Odborná pedagogická veřejnost (např. Šimonová 2010, Janík 2005) pracuje v této spojitosti se znalostmi učitele, přičemž je ve většině případů chápá jako součást kompetencí učitele. V dalším textu tuto skutečnost respektujeme a pracujeme s příslušnými okruhy znalostí (obsahu, didaktiky, technologií). Se znalostmi učitele vázanými na obsah výuky pracujeme podle Schulmanovy teorie (Janík 2005, s. 39) pedagogických znalostí:

- **Znalosti obsahu výuky** – zahrnující nejenom fakta a pojmy daného oboru, ale rovněž schopnost učitele porozumět příčin vzniku obsahů, posouzení, která témata jsou zásadní a která méně (Janík 2005, s. 40).
- **Didaktické znalosti obsahu** – vyjadřující propojení učitelových didaktických a obsahových znalostí. Rozumíme jimi znalosti prezentace a uchopení různých forem učiva, a znalosti související se specifiky výuky konkrétních obsahů.

Jak znalosti obsahu, tak didaktické znalosti obsahu jsou podle J. Vašutové (2004) součástí kompetenční výbavy současného učitele. Dle moderních pedagogických teorií rozvíjených jak v zahraničí, tak u nás, **nelze technologické znalosti chápat odděleně**, ale vždy v interakci s výukovým obsahem a didaktickými aspekty jejich využití. Z práce profesorů Michigan State University P. Mishry a M. J. Koehlera (2006) vyplývá, že právě separace technologických znalostí od obsahu a didaktiky má za následek neefektivní využívání technologií, často pouze jako nuceného doplňku výuky, či zpestření, jehož trvání je pouze krátkodobé a bez žádoucího účinku.

P. Mishra a M. J. Koehler (2006, s. 1033) zdůrazňují, že učitelé si musí být především vědomi způsoby zpřístupnění obsahu díky technologiím. **Technologické znalosti obsahu** tak reprezentují toto vzájemné propojení. Co mohou webové stránky znamenat pro obsah např. „výuka o pístovém spalovacím motoru“. Učitel pracuje s tématem, rozkládá jej na dílčí bloky a hledá nejvhodnější způsoby jejich vysvětlení a prezentace tak, aby naplnil stanovené výukové cíle. Dříve měl k dispozici učební pomůcku detailního náčrtu jednotlivých fází spalování; tyto statické obrazy doplňoval odborným výkladem. S odpovídajícími technologickými znalostmi obsahu (pro případ motoru je charakteristická zejména simulace) lze činnost spalovacího motoru názorně demonstrovat na mnoha multimediálních simulačních animacích. V rámci technologických znalostí obsahu pak učitel pracuje s charakteristikou a specifiky výukového obsahu a možnostmi jeho prezentace v rámci webových simulací, modelování, video prezentací, poslechů, komunikace, interaktivních cvičení atd.).

Dalším krokem je logická identifikace učitelových **technologicko-didaktických znalostí** www stránek. Ty zahrnují podle obecného modelu znalosti jejich didaktického využití a rovněž znalosti, jak může být v tomto důsledku proměněna výuka (Zounek, Šedřová 2009, s. 39). Zahrnujeme zde porozumění nástrojům webu a jejich aplikovatelnost pro konkrétní cíl výuky, dále funkce, které www stránky mohou ve výuce plnit, jejich pozitivní, ale rovněž také možný negativní vliv na rozvoj žáka a proměnu výuky z hlediska aplikace proaktivních výukových metod a organizačních forem. Na ukázkou uvažujeme výčet těchto okruhů:

1. metodické aspekty využití www stránek v různých fázích průběhu výuky,
2. přehled didaktických strategií a schopnost aplikovat tyto strategie pro využití www stránek (projektová výuka, skupinová výuka, hromadná výuka aj.),
3. naplňování didaktických zásad za pomoci www stránek,
4. didaktické funkce www stránek a jejich maximální možné zhodnocení v různých fázích průběhu osvojování učiva žáky,
5. negativní aspekty využití www stránek pro výuku (odvádění pozornosti, přesycení, diferenciací aj.).

Na základě předchozího textu lze spatřovat současné nároky na odbornost učitele v kontextu využití www stránek již v propojení s jeho profesními kompetencemi (přímou vazbou na výukový obsah a didaktiku), a nikoli v dříve uvažovaném sledu potřebných technologických znalostí. Technologické znalosti se vzhledem k vyspělosti a uživatelské přívětivosti služby www přesouvají do pole informační gramotnosti.

Závěr

Potenciál moderních technologií přispívá k rostoucí účinnosti ve vzdělávání, ale pouze v tom případě, že jejich užití je ze vzdělávacího hlediska dobře promyšlené a naplánované, a zároveň jsou dobře připraveni všichni zúčastnění aktéři. Snaha všech pedagogických pracovníků se odpovídajícím způsobem přesouvá od bezúčelného využití ICT jako doplňku či zpestření výuky k jejich efektivnímu zhodnocení v rámci propojení s výukovým obsahem a didaktickými záměry. V této oblasti je potřeba pracovat s dalším vzděláváním pedagogických pracovníků a hledat nové směry a cesty jak učitele připravit, aby drželi krok s technologiemi a naučili se uvažovat v interakci obsah, didaktika, technologie. Koncept technologicko-didaktických znalostí obsahu dle našeho názoru přispívá k jasnému vymezení úlohy ICT ve vzdělávání a lze od něj odvodit nároky na učitele a jejich další vzdělávání.

Literatura

1. BRDIČKA, Bořivoj. Nové technologické standardy ISTE pro učitele. *Učitelský spomocník* [online]. 8.9.2008, [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: <http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=2262>.
2. JANÍK, Tomáš, 2005. *Znalost jako klíčová kategorie učitelského vzdělávání*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-080-8.
3. KUBRICKÝ, Jan, 2013. Reflexe konektivismu v ICT kompetencích učitele. In: *Trends In Education: Information Technologies and Technical Education*. 6, 1, s. 246-249. ISSN 1805-8949.
4. LAW, Nancy, 2010. Teacher Skills and Knowledge for Technology Integration. In: *International Encyclopedia of Education*. Editors-in-Chief: Penelope Peterson, Eva Baker and Barry McGaw. s. 211-216. ISBN 978-0-08-044894-7.
5. MISHRA, Punya a KOEHLER, Matthew J., 2006. Technological Pedagogical Content Knowledge: A new framework for teacher knowledge. *Teachers College Record*, 108, 6, s. 1017-1054. ISSN 0161-4681.
6. Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách (IVIG), 2010. *Použití Informační gramotnosti* [online]. [cit. 2012-05-22]. Dostupné z: <http://www.ivig.cz/pouziti-informacni-gramotnosti.html>.
7. ŠIMONOVÁ, Ivana aj. *Styly učení v aplikacích eLearningu*. 1. vyd. Hradec Králové: Miloš Vognar, 2010. ISBN 978-80-84771-44-1.
8. VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.
9. ZOUNEK, Jiří a ŠEĎOVÁ, Klára, 2009. *Učitelé a technologie*. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-187-4.

Lektorovali: PhDr. René Szotkowski, Ph.D., PhDr. PaedDr. Jiří Dostál, Ph.D.

Kontaktní adresa:

Jan Kubrický, Mgr. Ph.D.

Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, ČR,
tel. 00420 585 635 806,

e-mail: jan.kubricky@upol.cz